

Javne finansije

L3

POREZI

- POJAM I KARAKTERISTIKE POREZA
- TEORIJE OPRAVDANJA POREZA
- CILJEVI OPOREZIVANJA
- PRINCIPI OPOREZIVANJA

- KLASIFIKACIJA POREZA
- EFEKTI OPOREZIVANJA

POJAM I KARAKTERISTIKE POREZA

- Porez je osnovni instrument javnih prihoda. Država putem poreza od fizičkih i pravnih lica oduzima deo novostvorene vrednosti.
- 2/3-3/4 novčanih sredstava se prikupi putem poreza.

Poreski sistem jedne zemlje

- Poreski sistem jedne zemlje čini ukupnost svih oblika poreza tj. javnih prihoda. U savremenim državama predstavlja najznačajniji oblik javnih prihoda. Predstavlja instrument kojim država od subjekata svojom vlašću prinudno uzima novčana sredstva bez protivusluge kojima pokriva svoje finansijske potrebe i postiže socijalne i ekonomske ciljeve.
- **Faktori** od kojih zavisi poreski sistem su:
 - razvijenost privrede
 - društveno-ekonomsko uređenje
 - fleksibilnost pojedinih poreza
 - struktura radne snage
 - stepen otvorenosti ekonomije

Karakteristike poreza

- **Derivativnost (izvedenost) poreza.** Porezi nisu rezultat direktne aktivnosti države, već država oduzima deo novostvorene vrednosti (ostvarene u tekućoj godini ili akumulirane vrednosti u prethodnim godinama).
- **Prisilnost poreza.** Proces naplate poreza počiva na prinudi.
- **Porezima se finansiraju javni rashodi.** Oporezivanjem je izvršena realokacija ekonomskih resursa. Sredstva se prikupljaju u opštem interesu
- **Odsustvo neposredne protivnake.** U slučaju naplate poreza ne dolazi do neposredne protivusluge od strane države namenjeno lici koje je izvršilo plaćanje. To je i ujedno glavna razlika između poreza i drugih javnih prihoda (taksi i doprinosa). Korist je posredna i opšteg je karaktera.
- **Porez je novčano davanje.**

2. Teorije opravdanja poreza- klasične

- Pitanje je opravdanosti nametnutog davanja, pod pretnjom državne prinude, kako bi se ista koristila mimo njihovog direktnog uticaja.
- Teorije kojima se opravdava ubiranje poreza su klasične i savremene:
- **Klasične teorije opravdanja plaćanja poreza:**
 - **1) Teorija sile.**
 - Najstarija teorija koja polazi od stanovišta da pobednici nameću obavezu plaćanja poreza pobeđenima.
 - Opravdavanje poreza se ogleda u pravu jačeg da gospodari. Drugim rečima vladalac ima pravo da nametne porez potčinjenim licima.
 - **2) Teorija ugovora (rani srednji vek)**
 - Obavezi plaćanja poreza nisu podlegali svi stanovnici.
 - Vladar je morao dobiti dozvolu za naplatu poreza i zaključivan je ugovor o nameni trošenja sredstava od poreza.

Teorije opravdanja poreza-klasične

– 3) Teorija cene usluge (teorija ekvivalencije):

- Teorija osiguranja - cenom poreski obveznici plaćaju državi za uslugu osiguranja fizičkog integriteta i imovine. Pošto građani uživaju zaštitu države u obavezi su da plaćaju porez kao premiju osiguranja.
- Teorija uživanja – država štiteći svoj suverenitet i teritorijalni integritet omogućuje poreskim obveznicima da uživaju u svojoj imovini (što je imovina veća to je i mogućnost uživanja srazmerna)

– 4) Teorija žrtve (teorija obaveze). Porez predstavlja žrtvu koju pojedinac treba da plati, čini u opštem interesu. (apsolutno jednake žrtve, proporcionalno jednake i minimalne žrtve).

Teorije opravdanja poreza-klasične

– 5) Teorija reprodukcije:

- Opravdano je prikupljanja i trošenje sredstava koje će omogućiti povećanje dohotka poreski obveznika. U ovoj teoriji se već oseća jačanje države u privredi.

– 6) Teorija suvereniteta. Dužnost svakog građanina je da svojim sredstvima doprinosi izvršenju zadataka države (podrazumeva se prisustvo poreske sposobnosti).

Teorije opravdanja poreza- savremene

- Savremene teorije polaze od stava da država treba odgovarajućim merama poreske politike da deluje na ciklična kretanja
 - U periodu uspona povećanjem poreza treba ograničiti raspoloživi dohodak i novčani kapital – da bi se ograničile investicije i potrošnja
 - U kriznom periodu smanjenjem poreza na dohodak treba stimulisati privredni rast i zaposlenost uz stimulaciju investicija.
- Savremena neokenzijanska teorija ima tri varijante:
 - Porezi su stimulator proizvodnje
 - Teorija opravdava porez kao sredstvo za stimulanje ili destimulanje proizvodnje.
 - Antikrizna teorija poreza
 - Polazi od toga da su porezi efikasno sredstvo stabilizacije privrednih kretanja.
 - Antiinflaciona teorija
 - Polazi od stanovišta da je porez efikasno sredstvo regulisanja tražnje. Povećanje poreza smanjuje realni dohodak, smanjuje platežno sposobnu tražnju što konačno ima deflacioni efekat.

3. Ciljevi oporezivanja-fiskalni i nefiskalni

- U starom i srednjem veku ciljevi su bili isključivo fiskalni.
 - Sredstva su se koristila za zadovoljenje potreba države i glavna karakteristika je bila izdašnost poreza.
- U savremenim finansijama porez predstavlja efikasan instrument politike države u realizaciji ekonomskih, političkih i socijalnih zadataka
 - Vanfiskalni ciljevi oporezivanja

Ciljevi oporezivanja-ekonomski

- Ekonomski ciljevi oporezivanja:
 - Primenom diferenciranog oporezivanja (poreskim olakšicama, poreskim oslobađanjima mogu se pojedine grane favorizovati)
 - Diferenciranim oporezivanjem se može delovati na nivo cena:
 - Svaki porez utiče na cenu - indirektni redovno, a direktni povremeno.
 - Oporezivanje može uticati na nivo tražnje i time posredno na nivo inflacije (deluje se na raspoloživu tražnju i smanjenje raspoloživog dohotka)
 - Porezima se mogu mobilisati sredstva u cilju intenzivnog privrednog razvoja
 - Poreskom politikom (subvencije, olakšice, oslobađanje od poreza može se uticati na razvoj pojedinih područja)
 - U međunarodnoj razmeni moguće je delovati preko manjeg ili većeg carinskog opterećenja ili uvođenjem posebnih poreza

Ciljevi oporezivanja-

- **Finansijski ciljevi** oporezivanja-pored ostvarenja cilja da se prikupi određena masa sredstava cilj je da se porezom opterete određene grupe ljudi (naknada za puteve, motorna vozila, povećanje cene benzina)
- Ciljevi u sferi **demografske politike** – većim porezom se mogu oporezovati obveznici sa većim brojem dece ili suprotno pomoć porodicama sa više dece (oporezovanje neoženjenih lica, duži porodiljski period, državna pomoć u školovanju, prednost u zapošljavanju kod porodica sa većim brojem dece)
- Ciljevi u oblasti **politike dohotka**. Država ima za cilj da se prikupljanjem dohotka manje sredstava nađe u rukama poreskih obveznika, a više u korist države – sa ciljem da se kontroliše potrošnja na tržištu.

4. Poreska načela-principi oporezivanja

- Poreska načela predstavljaju skup pravila kojih se pridržavaju nadležni državni organi.
- Finansijsko-politički princip
 - Izdašnost poreza
 - Elastičnost poreza
- Ekonomsko-politički princip
 - Izbor poreskog izvora (sredstva treba da se zahvataju iz dohotka, a ne iz imovine)
 - Mora se voditi računa o dejstvu poreza na proces proizvodnje i razmene. Porez ne treba da ugrožava tok privrednog razvoja. Evazija je proces izbegavanja plaćanja poreza.